

ЭКСКУРСІЯ ЯК СРОДАК ФАРМІРАВАННЯ ПАТРЫЯТЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ НА ўРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Важгурава Аксана Уладзіміраўна,
дацэнт кафедры
сацыяльна-гуманітарных навук
ВДУ імя П.М. Машэрава,
кандыдат палітычных навук

Апет Аліна Сяргееўна,
магістрант кафедры педагогікі
ВДУ імя П.М. Машэрава

ПРАЗ ЭФЕКТЫЎНУЮ ЭКСКУРСІЮ ДА ФАРМІРАВАННЯ ПАТРЫЯТЫЗМУ

У дадзеным артыкуле абгрунтавана актуальнасць у фарміраванні патрыятычнай культуры ў школьнікаў праз правядзенне ўрокаў па беларускай літаратуры ў форме экскурсіі. У працы прадстаўлены вынікі эксперыментальнай работы, якая пацвярджае эфектыўнасць выкарыстання экскурсій на ўроках па беларускай літаратуры для павышэння ўзроўню патрыятызму вучняў.

Уводзіны. На сучасным гістарычна складаным і якасна новым этапе пераўтварэнняў асабліва актуальнай становіцца праблема выхавання ў дзяцей пачуцця патрыятызму, грамадзянскасці. У Канцэпцыі патрыятычнага выхавання грамадзян Рэспублікі Беларусь патрыятызм вызначаецца як нацыянальная і агульначалавечая каштоўнасць, уласцівая ўсім сферам жыцця грамадства і дзяржавы [1]. Істотныя змены, якія адбыліся ў апошнія гады, упэўніваюць у тым, што рашэнне многіх праблем выхавання ў жыцці краіны залежыць ад узроўню сфарміраванасці грамадзянскай пазіцыі ў падростаючага пакалення, ад гатоўнасці падпарадкаваць свае асабістыя ін-

тарэсы агульным інтарэсам краіны, ад павагі да гісторыка-культурнай спадчыны свайго народа, шанавання традыцый нашых дзядоў і прадзедаў, атрыбутаў дзяржаўнай улады. У сувязі з гэтым прыярытэтным накірункам і састаўным элементам адукацыйнага працэсу з'яўляецца фарміраванне патрыятычнай культуры падростаючага пакалення.

Асноўная частка. Развіццё сучаснага грамадства патрабуе фарміравання новага сацыяльнага тыпу асобы. Беларускаму грамадству патрабуюцца ўпэўненыя ў сабе, дзелавыя людзі з яркай індывідуальнасцю, з уласцівай ім актыўнай грамадзянскай пазіцыяй, здольныя прымаць

уважаемых рашэнні і несці адказнасць за свае ўчынкi. У той жа час у грамадстве адчуваецца “дэфіцыт маральнасці”. Аднай з праяў духоўнай спустошанасці выступіла страта патрыятызму як адной з духоўных каштоўнасцяў нашага народа, назіраецца адчужэнне падростаючага пакалення ад айчынай культуры і гістарычнага вопыту нашага народа.

Для пацверджання вышэйпададзенага факта намi была праведзена эксперыментальная работа на базе ДУА “Лёзненская сярэдняя школа № 1”.

У працэсе эксперыменту навучэнцы 5–7-х класаў былі падзеленыя на групы такім чынам, каб у іх прысутнічалі эксперыментальныя і кантрольныя групы. Крытэрыямi выбаркі школьнікаў, з якімі можна праводзіць даследаванне, паслужылі: прыкладна аднолькавы ўзровень уяўленняў вучняў пра патрыятызм, колькасць дзяцей у класах. Намi былі выдзелены тры эксперыментальныя і адна кантрольная групы: першую эксперыментальную групу ЭГ-1 склалі 22 навучэнцы (вучні 5-х класаў), у другую эксперыментальную групу ЭГ-2 увайшлі 24 навучэнцы (вучні 6-х класаў), у трэцюю эксперыментальную групу ЭГ-3 – 19 навучэнцаў (вучні 7-х класаў), кантрольную групу КГ склалі 18 навучэнцаў (вучні 5–7-х класаў).

Большасць навучэнцаў КГ і ЭГ-1 укладаюць у паняцце “патрыятызм” любоў да сваёй сям’і, родных, блізкіх (КГ – 61,5%, ЭГ-1 – 42,6%); любоў да роднай хаты, раёна, горада (КГ – 46,1%, ЭГ-1 – 63,0%); гатоўнасць да абароны Радзімы (адпаведна 38,5% і 57,4%). Такія складнікі патрыятызму, як веданне і павага да сямейных і школьных традыцый, традыцый свайго народа, называюць каля 10% апытаных.

Аналізуючы адказы навучэнцаў ЭГ-2, ЭГ-3, можна адзначыць, што ў большасці школьнікаў сфарміравана дастаткова распаўсюджанае меркаванне пра патрыятызм як пра любоў да Радзімы (ЭГ-2 – 69,4%, ЭГ-3 – 77,1%). У параўнанні з адказамi вучняў КГ і ЭГ-1, адзначана меншая колькасць рэспандэнтаў, якія лічаць, што патрыятызм – гэта гатоўнасць да абароны Радзімы (адпаведна 28,6%, 33,3%). Толькі невялікая колькасць школьнікаў укладаюць у гэта паняцце такія складнікі, як вера, павага да Радзімы, гатоўнасць аддаць за яе жыццё, выкананне законаў, любоў да працы.

Такім чынам, аналіз атрыманых адказаў паказвае, што паняцце патрыятызму ў свядомасці школьнікаў не сфарміравана, атрыманыя адказы вельмі далёкія ад яго сапраўднай сутнасці. Магчыма, прычынай гэтага з’яўляецца абстрактнасць аб’екта, адлюстраванага ў паняцці.

Пры адказе на пытанне “Ці лічыш ты сябе патрыётам?” больш за 63% апытаных з усіх груп выказалі меркаванне пра тое, што з’яўляюцца такімі, сярод аргументаў на карысць дадзенай

пазіцыі названыя наступныя: люблю Радзіму; люблю сваю сям’ю. Толькі каля 8% вучняў лічаць сябе патрыётамi, таму што выконваюць свае абавязкі; абараняюць навакольнае асяроддзе; ведаюць гісторыю Беларусі; гатовыя абараняць Радзіму, аддаць за яе жыццё.

Каля 15% рэспандэнтаў патрыётамi сябе не лічаць, паколькі не гатовыя абараняць Радзіму; няма заслуг перад краінай; не жадаюць жыць у Беларусі.

Не вызначыліся са сваёй патрыятычнай пазіцыяй каля 20% навучэнцаў, большасць з якіх не могуць растлумачыць прычыны гэтага. Школьнікі пішуць, што не задумваліся над гэтым пытаннем; не ведаюць, што такое патрыятызм і як дзейнічаюць патрыёты; збіраюцца вучыцца на мяжой; яшчэ не прынеслі карысць Радзіме.

Аналіз вынікаў адказаў на гэта пытанне яшчэ раз пацвярджае наша меркаванне пра несфарміраванасць паняцця патрыятызму ў школьнікаў, пра гэта сведчаць неістотныя аргументы на карысць той ці іншай патрыятычнай пазіцыі.

Навучэнцам было прапанавана прывесці прыклад, калі яны ці іх сябры дзейнічалі як патрыёты. У большасці рэспандэнтаў (каля 80%) ўзніклі цяжкасці пры выкананні гэтага задання, яны не змаглі ўспомніць такіх выпадкаў. Сярод патрыятычных учынкаў школьнікі называлі: дапамогу сябрам, пажылым людзям, жывёлам.

Такім чынам, вынікі анкетавання даюць падставу лічыць, што паняцце “патрыятызм” у большасці навучэнцаў не сфарміравана, школьнікі не разумеюць сутнасці патрыятызму, пры вызначэнні паняцця яны часта грунтуюцца на тыя яго характарыстыкі, якіх не існуе. Большасць апытаных традыцыйна звязваюць патрыятызм з любоўю да Радзімы і яе абаронай.

Для дыягностыкі сфарміраванасці каштоўнасных арыентацый навучэнцам КГ і ЭГ-1 было прапанавана адказаць на пытанні анкеты “Я і каштоўнасці майго жыцця” (аўтар Е.Н. Сцяпанаў) [2, с. 90], а сярод навучэнцаў ЭГ-2 і ЭГ-3 праведзена тэсціраванне па метады дыягностыкі асобнага росту (аўтары П.В. Сцяпанаў, Д.У. Грыгор’еў, І.В. Куляшова) [3, с. 8]. Абедзве метадыкі маюць аднолькавую мэту – дыягностыку каштоўнасных арыентацый апытаных. Прад’яўленне навучэнцам розных груп розных дыягнастычных метадык тлумачыцца ўзроставымі асаблівасцямi рэспандэнтаў.

Аналізуючы адказы вучняў на пытанні анкеты “Я і каштоўнасці майго жыцця”, мы прыходзім да высновы, што каштоўнасцю для большасці школьнікаў з’яўляецца атрыманне адукацыі, сям’я, сябры і наяўнасць грошай (адпаведна КГ – 45,8%, 35,4%, 29,1%, 25,0%; ЭГ-1 – 48,0%, 40,4%, 32,7%, 28,8%). Мэты свайго жыцця рэспандэнты бачаць у атрыманні адукацыі, у працы па пэўнай

спецыяльнасці, у стварэнні сям’і, у наяўнасці вялікай колькасці грошай. Невялікі працэнт апытаных называе наступныя жыццёвыя мэты: прыносіць карысць людзям (7,7%), стаць Чалавекам (4,2%), паляпшаць Радзіму (4,2%), аберагаць прыроду (1,9%). Асабліва непакоіць той факт, што каля 20% рэспандэнтаў абедзвюх груп не маюць жыццёвых мэтаў.

Адказваючы на пытанне “Што я больш за ўсё цаню ў людзях?”, 50,0% (КГ), 53,8% (ЭГ-1) апытаных называюць дабрывню; 31,2% (КГ), 34,6% (ЭГ-1) – спагадлівасць; 29,1% (КГ), 26,9% (ЭГ-1) – розум. Такія якасці асобы, як смеласць, шчырасць, працавітасць, адданасць, называюць не больш за 5% рэспандэнтаў.

Для вызначэння каштоўнасных арыентацый навучэнцаў ЭГ-2 і ЭГ-3 намі было праведзена тэсціраванне па метадыцы дыягностыкі асобнага росту. З пазіцыі аўтараў дадзенай метадыкі асобнасны рост мэтазгодна разглядаць як развіццё гуманістычных каштоўнасных адносін асобы да свету, да людзей, да самога сябе. Аналіз вынікаў праводзіцца па 13 шкалах: стаўленне да сям’і, Айчыны, Зямлі, свету, працы, культуры, ведаў, стаўленне да чалавека, стаўленне да свайго цялеснага Я, душэўнага Я, духоўнага Я. Існуе 4 узроўні адносін: устойліва-пазітыўнае, сітуацыйна-пазітыўнае, сітуацыйна-негатывнае, устойліва-негатывнае стаўленне.

Аналіз вынікаў дыягностыкі па дадзенай метадыцы паказаў, што большасць навучэнцаў паказваюць сітуацыйна-пазітыўнае стаўленне да аб’екта па ўсіх шкалах за выключэннем адносін да сям’і. Па дадзенай шкале найбольш высокая паказчыкі атрыманыя на ўзроўні ўстойліва-пазітыўных адносін, гэта значыць каштоўнасць сям’і высоказначная для падлетка, ён шануе сямейныя традыцыі і асновы, у будучыні ён хоча мець шчаслівую сям’ю. Адзначым, што сям’я таксама з’яўляецца каштоўнасцю для рэспандэнтаў КГ і ЭГ-1.

Асабліва хочацца падкрэсліць стаўленне падлеткаў да Айчыны і культуры, якое знаходзіцца на сітуацыйна-пазітыўным узроўні. Можна зрабіць выснову, што пачуццё Радзімы школьнікі звязваюць з пачуццём роднай хаты і сям’і. Стаўленне школьнікаў да Радзімы падпарадкоўваецца, хутчэй, не душэўнаму парыву, а ўяўленню. Што датычыцца адносін да культуры, падлетак прызнае аб’ектыўную каштоўнасць культурных формаў паводзінаў, але зусім не заўсёды кіруецца імі ў сваім штодзённым жыцці.

Такім чынам, на падставе вынікаў дыягностыкі па прапанаваных метадыках мы можам зрабіць выснову, што з усіх каштоўнасцяў, што ўключаюцца намі ў паняцце “патрыятызм”, у школьнікаў на досыць высокім узроўні сфарміравана толькі каштоўнасць сям’і.

Вынікі канстатуючага этапу эксперыментальнай работы паказалі недастатковы ўзровень патрыятызму ў школьнікаў 5–7-х класаў. У сярэднім на інтэрыятычным узроўні патрыятызму было 55% навучэнцаў, на фрагментарна-нейтральным – 33%, на аптымальным – 12% навучэнцаў (дыяграма 1). У сувязі з гэтым быў зроблены вывад пра тое, што для выхавання патрыятызму ў школьнікаў 5–7-х класаў неабходна праводзіць усе ўрокі больш эфектыўна.

На ўроках беларускай літаратуры эфектыўнымі ў плане фарміравання патрыятычнай культуры з’яўляюцца такія прыёмы, як падарожжа па мясцінах, звязаных з жыццём і творчасцю пісьменніка, паглыбленне ў гістарычны кантэкст пэўнага мастацкага твора.

“Выхаваўчыя ідэі кожнага народа, – лічыў К.Д. Ушынскі, – прасякнуты нацыянальнасцю больш, чым што іншае, прасякнуты ў такой ступені, што немагчыма і падумаць перанесці іх на іншую глебу” [4, с. 33]. Такага ж меркавання прытрымліваецца аўтар В.П. Шаўчэнка: “Мэта адукацыі – культурныя каштоўнасці, да якіх павінен будзе далучыцца чалавек. А гэтыя каштоўнасці маюць найперш нацыянальны характар. Шлях да сусветнай культуры магчымы толькі праз культуру нацыянальную” [5, с. 5].

У педагагічнай дзейнасці ў якасці дзейснага сродку выхавання асобы з гуманістычным светапоглядам, з развітым пачуццём нацыянальнай годнасці можна шырока выкарыстоўваць экскурсіі. Гэта комплексныя падарожжы, падчас якіх удзельнікі знаёмяцца з літаратурным жыццём краю, помнікамі дойлідства і прыроды.

Экскурсіі прадугледжваюць:

1) наведванне мясцін, звязаных з жыццём і творчасцю беларускіх пісьменнікаў, грамадскіх дзеячаў, а таксама сустрэчы з сучаснымі пісьменнікамі, паэтамі, мастакамі, краязнаўцамі;

2) наведванне краязнаўчых (мастацкіх, этнаграфічных) музеяў, у якіх дзеці непасрэдна судакранаюцца з матэрыяльнымі прадметамі – праўдзівымі сведкамі культурнай спадчыны народа, яго духоўнага багацця.

Пры падрыхтоўцы экскурсіі абавязкова трэба далучаць вучняў да распрацоўкі маршрута, да стварэння тэматычных буклетаў для кожнага ўдзельніка паездкі, да напісання рефератаў пра тую ці іншую мясціну. Падчас паездкі вучням дэманструецца спецыяльна падобраны фільм краязнаўчай ці іншай накіраванасці, тэматычна звязанай з экскурсіяй.

Пры вывучэнні ў 5-м класе вершаў “Калі ласка” і “Кропля” Петруся Броўкі можна наведаць Дом-музей Петруся Броўкі ў в. Пуцілкавічы Ушацкага раёна. Пры вывучэнні ў 6-м класе ўрыўка з паэмы Петруся Броўкі “Беларусь” – “Зямля Беларусі”, дзе вучням паказваецца праз

мастацкі тэкст, што родная зямля – вялікі духоўны скарб, успрыманне паэтам бацькоўскага краю як адзінага і непаўторнага, патрыятычныя пачуцці праз паэтызацыю прыроды, услаўленне беларускай зямлі, яе мінулага і велічы, можна прапанаваць вучням экскурсію ў Літаратурны музей Петруся Броўкі ў Мінску. Экспанаты музея – гэта асабістыя рэчы Петруся Броўкі, яго рукапісы і аўтографы, кнігі, лісты, паштоўкі, нотныя партытуры на словы паэта. Усё гэта прадстаўлена ў літаратурна-дакументальнай экспазіцыі, а таксама ў мемарыяльнай частцы музея – працоўным кабінце і бібліятэцы. Інтэр’ер тут такі ж, як і пры жыцці класіка: мэбля, асабістыя рэчы – усё на сваіх месцах.

Пры вывучэнні твораў Уладзіміра Караткевіча ў 5–7-х класах (творы “Бацькаўшчына”, “Лебядзіны скіт”, “Зямля пад белымі крыламі”) можна наведаць аршанскі музей Уладзіміра Караткевіча. У дзвюх прасторных залах на першым паверсе будынка размясцілася музейная экспазіцыя пад агульнай назвай “Партрэт пісьменніка і чалавека”. Цэнтральную частку экспазіцыі першай залы займае творчая майстэрня пісьменніка – фрагмент кабінета яго мінскай кватэры. Другая зала прысвечана літаратурнай спадчыне нашага земляка. Тут пануе ўзнёслая і рамантычная атмасфера, бо па стылі сваёй творчасці Уладзімір Караткевіч быў пісьменнікам-рамантыкам. У сярэдзіне экспазіцыі знаходзіцца навукова-даследчы цэнтр. Ён уключае навуковую бібліятэку, метадычныя матэрыялы, працоўнае месца даследчыка. Тут жа можна пачуць унікальныя запісы голасу самога пісьменніка, музычныя творы беларускіх выканаўцаў на яго вершы, паглядзець мастацкія філмы па сцэнарыях Караткевіча. На другім паверсе музея знаходзіцца мастацкая галерэя.

Пры вывучэнні ў 5-м класе твораў Якуба Коласа (казка “Крыніца”, урывак з трылогіі “На ростанях” – “Песня ляснога жаваранка”, урывкі з паэмы “Новая зямля” – “На рэчцы”, “Дарэктар”) прапануем наведаць “Акінчыцкую лясную камору”. Тут з 1881 да 1883 год жыў бацька Я. Коласа Міхаіл Казіміравіч Міцкевіч з сям’ёй, тут і нарадзіўся будучы паэт. Сядзіба адноўленая, на яе тэрыторыі – гумно, склеп, калодзеж, дом. Сярод экспанатаў аналагі рэчаў, якімі карысталася сям’я Міцкевічаў, прадметы сямейнага побыту канца XIX стагоддзя. Пры вывучэнні аповядання “Жывая вада” (дзе аўтарам паказваецца адказнасць кожнага чалавека за лёс роднай зямлі як асноўная ўмова ўласнага дабрабыту і шчасця) ў 6-м класе і ўрывкі з паэмы “Сымон-музыка” – “У яго быў свет цікавы” ў 7-м класе можна наведаць мемарыяльную сядзібу “Альбуць” за 5 км ад г. Стоўбцы, гэта была леснічоўка, дзе ў 1890–1904 гг. жыла сям’я

Міцкевічаў. Тут прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады Я. Коласа, адсюль ён хадзіў у Мікалаеўшчынскае народнае вучылішча.

Пры вывучэнні твораў Міхася Лынькова ў 5-м класе для вучняў Лёзненскай сярэдняй школы № 1 была прапанавана экскурсія ў літаратурны музей Міхася Лынькова ў в. Крынкі Лёзненскага раёна.

Пры вывучэнні верша “Зімой” Максіма Багдановіча прапануем вучням экскурсію ў Літаратурны музей Максіма Багдановіча ў Мінску. Музей сінтэзаваў жыццёвы шлях Максіма Багдановіча і яго духоўны свет – непаўторны і арыгінальны... У музеі ёсць 5 залаў. Кожная з пяці залаў экспазіцыі адлюстроўвае пэўны перыяд жыцця паэта, цесна звязаны з асобнай тэмай яго творчасці і пераклікаецца з цыкламі вершаў зборніка “Вянок”. Кожная зала мае свой экспанат-сімвал: ручнік, вышыты маці паэта, слуккія паясы, арыгінальны зборнік вершаў “Вянок”, гравюра “Сікцінская Мадонна”, фрагмент вядомай карціны. У 7-м класе праходзіць вывучэнне верша “Маёвая песня” (“Па-над белым пухам вішняў...”). Тут можна прапанаваць вучням экскурсію ў філіял літаратурнага музея Максіма Багдановіча – “Беларуская хатка” ў Мінску. Гэта своеасаблівы працяг экспазіцыі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Яна прысвечана мінскаму перыяду жыцця класіка, а таксама літаратурна-грамадскаму руху ў пачатку XX стагоддзя ў Мінску.

У 6-м класе вывучаюцца ўрывкі з паэмы “Рагнеда” Лявона Случаніна (дзе аўтар паэтызуе мінулае роднай зямлі), твор “Славуцкая дачка Полацкай зямлі” Уладзіміра Бутрамеева (паказваецца жыццё Рагнеды, спалучанасць лёсу Рагнеды з гісторыяй роднай зямлі), твор “Ефрасіння Полацкая” Сяргея Тарасава. З гэтай нагоды прапануем экскурсію ў Віцебскі літаратурны музей. У фондах музея сабраны матэрыялы пра беларускіх асветнікаў (Еўфрасінню Полацкую, Францыска Скарыну, Сімяона Полацкага і г.д.), пра помнікі пісьмовай культуры Беларусі XIII–XX стст.

У 7-м класе вывучаецца твор “Курган” Янкі Купалы. З гэтай нагоды можна наведаць Літаратурны музей у Ляўках (філіял Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы). Літаратурна-дакументальная экспазіцыя прысвечана жыццю і творчасці паэта 30-х гадоў, т.зв. “ляўкоўскага перыяду”.

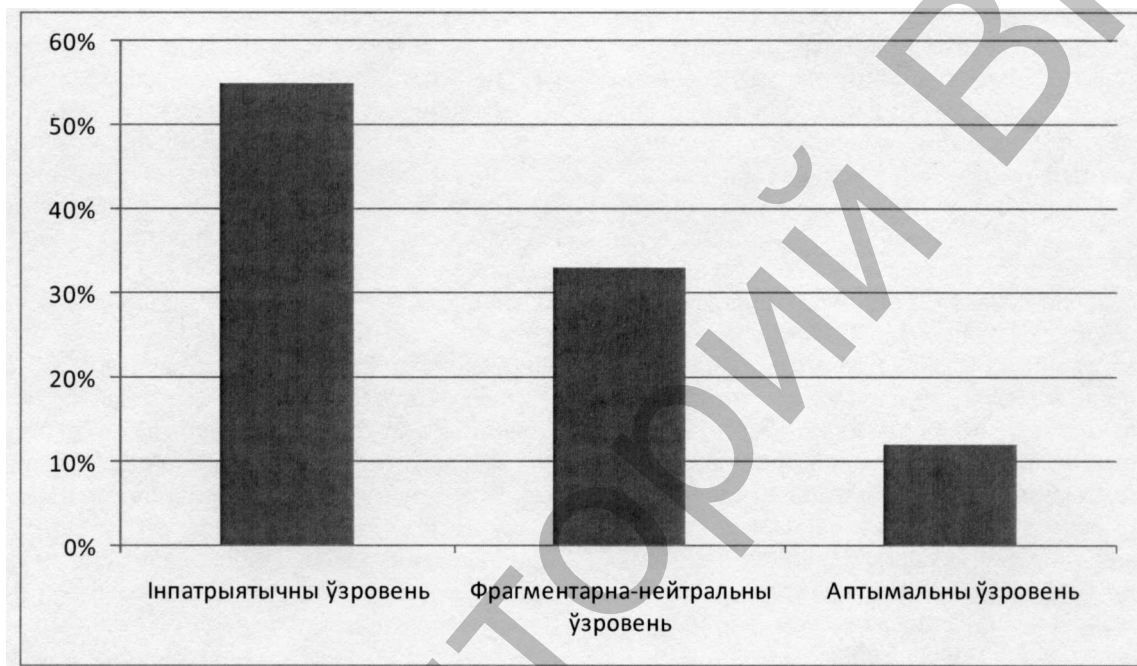
З мэтай выяўлення дынамікі ў праяве ўзроўню патрыятызму быў праведзены кантрольны этап эксперыментальнай работы, задачамі якога былі выяўленне эфектыўнасці прапанаванай мадэлі, ацэнка і інтэрпрэтацыя атрыманых вынікаў. Праверка эфектыўнасці праведзенай работы па патрыятычным выхаванні навучэнцаў агульна-

адукацыйнай школы № 1 праводзілася па трох крытэрыях: кагнітыўным, пачуццёва-каштоўнасным, дзейнасным.

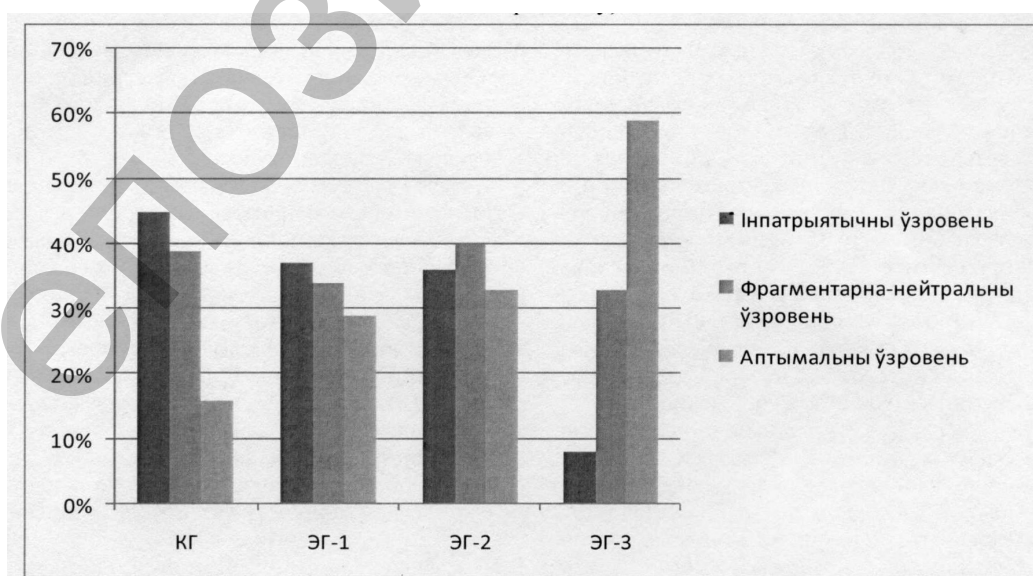
Аналізуючы колькасныя вынікі дыягностыкі, атрыманых у ходзе кантрольнага зрэзу на прадмет сфарміраванасці кагнітыўнага крытэрыю патрыятызму, можна зрабіць выснову, што колькасць навучэнцаў з аптымальным узроўнем патрыятызму ў першай эксперыментальнай групе ЭГ-1 павялічылася на 15%; у другой эксперыментальнай групе лік навучэнцаў з аптымальным узроўнем патрыятызму павялічыўся на 28%; у трэцяй – на 45%.

Аналіз вынікаў, атрыманых у ходзе выяўлення пачуццёва-каштоўнага крытэрыю, паказаў, што колькасць навучэнцаў з аптымальным узроўнем патрыятызму ў ЭГ-1 павялічылася на 15%; у ЭГ-2 адбыліся наступныя змены: колькасць вучняў, якія маюць аптымальны ўзровень патрыятызму, павялічылася на 28%; у ЭГ-3 – на 43%.

Вынікі, атрыманых у ходзе выяўлення дзейнаснага крытэрыю патрыятызму, паказалі наступныя пазітыўныя змены: у ЭГ-1 колькасць навучэнцаў з аптымальным узроўнем патрыятызму павялічылася на 21%; у ЭГ-2 – на 33%; у ЭГ-3 – на 49%.

Дыяграма 1 – Узровень патрыятызму ў вучняў 5–7-х класаў (вынікі канстатуючага эксперыменту)

Дыяграма 2 – Вынікі кантрольнага этапу эксперыменту

Аналіз дынамікі змены ўзроўняў патрыятызму на працягу эксперыменту паказаў, што ў групе КГ колькасць навучэнцаў, якія знаходзяцца на інпатрыятычным узроўні, зменшылася на 10%. Колькасць школьнікаў, якія маюць фрагментарна-нейтральны ўзровень, павялічылася на 6%. Паказчыкі аптымальнага ўзроўню павялічыліся на 4% (дыяграма 2).

У эксперыментальнай групе ЭГ-1 колькасць навучэнцаў, якія адпавядаюць інпатрыятычнаму ўзроўню, зменшылася на 18%. Колькасць навучэнцаў з фрагментарна-нейтральным узроўнем патрыятызму павялічылася на 1%. Колькасць вучняў, якія адпавядаюць аптымальнаму ўзроўню патрыятызму, павялічылася на 17% (дыяграма 2).

Эксперыментальная група ЭГ-2 прадстаўлена наступнай дынамікай: колькасць навучэнцаў з інпатрыятычным узроўнем патрыятызму пачыналася на 19%. Фрагментарна-нейтральны ўзровень характарызаваўся адсутнасцю значных змен: +7%. Такі нізкі прырост паказчыка на фрагментарна-нейтральным узроўні тлумачым перапамеркаваннем навучэнцаў паміж інпатрыятычным і аптымальным узроўнямі. Колькасць вучняў, якія маюць аптымальны ўзровень, павялічылася на 21% (дыяграма 2).

У эксперыментальнай групе ЭГ-3 адбыліся наступныя пазітыўныя змены: колькасць навучэнцаў, якія адпавядаюць інпатрыятычнаму ўзроўню, зменшылася на 47%. Фрагментарна-нейтральны ўзровень склаў 33%. Колькасць навучэнцаў, якія маюць аптымальны ўзровень патрыятызму, павялічылася на 47%. Такім чынам, у дадзенай групе пераважае аптымальны ўзровень патрыятызму (дыяграма 2).

Заклучэнне. Эксперыментальная праца дазваляе зрабіць выснову, што найбольш істотныя змены паказчыкаў патрыятызму адбыліся ў групах, дзе рэалізоўвалася праца з экскурсіямі. Колькасць навучэнцаў, якія адпавядаюць аптымальнаму ўзроўню патрыятызму, у ЭГ-1 павялічылася на 17%, у ЭГ-2 – на 21%, у ЭГ-3 – на 47%. У кантрольнай групе адукацыйны працэс працякаў без рэалізацыі літаратурнай краязнаўчай працы, колькасць навучэнцаў, якія адпавядаюць аптымальнаму ўзроўню патрыятызму, змянілася нязначна. Аналіз дадзеных выніковага зрэзу прыводзіць да высновы, што выкарыстанне экскурсій на ўроках беларускай літаратуры прадугледжвае пераход навучэнцаў на аптымальны ўзровень патрыятызму. Вынікі, атрыманыя ў эксперыментальнай групе ЭГ-3, кажуць пра тое, што фарміраванне патрыятычнай культуры пры рэалізацыі экскурсій больш эфектыўна ажыццяўляецца з вучнямі больш старэйшага ўзросту.

ЛІТАРАТУРА

1. Концепция патриотического воспитания молодежи в Республике Беларусь // Проблемы воспитания. – 2003. – № 4. – С. 113–119.
2. Блауберг, И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1973. – 271 с.
3. Божович, Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 461 с.
4. Ушинский, К.Д. Собрание сочинений / К.Д. Ушинский. – М., 1990. – Т. 6. – 356 с.
5. Шаўчэнка, В.П. Асноўны прынцыпы духоўна-маральнага выхавання школьнікаў / В.П. Шаўчэнка // Народная асвета. – 2005. – № 7. – С. 3–6.